
Utbildning Nord

utvärdering av en utbildning för tre länder

Nils-Gustav Lundgren, Staffan Johansson

Centrum för utbildning och forskning inom samhällsvetenskap, CUFS

2002:027 - ISSN: 1403-5294 - ISRN: LTU-CUFS-SKR-02/027--SE

CENTRUM FÖR UTBILDNING
OCH FORSKNING INOM
SAMHÄLLSVETENSKAP

Utbildning Nord

Utvärdering av en utbildning för tre länder

November 2002

1. BAKGRUND.....	3
1.1. UPPDRAGET.....	3
1.2. ARBETETS UPPLÄGGNING.....	3
2. ORGANISATION OCH STADGAR.	4
2.1. SAMMANFATTANDE HISTORIK.....	4
2.2. GÄLLANDE ORGANISATION OCH STADGAR.....	4
3. DET INTERNA ARBETET.....	5
3.1. ANPASSNING TILL ARBETSMARKNADENS BEHOV.....	5
3.2. UTBILDNINGEN GENOMFÖRANDE.....	6
3.3. ELEVSOCIAL VERKSAMHET.....	8
4. UPPFÖLJNING AV REKOMMENDATIONER.	10
5. UTBILDNING NORD I LJUSET AV KURSDELTAGARENKÄTERNA.....	14
5.1. ATT UTBILDA FÖR KURSDELTAGARE FRÅN TRE NATIONER.....	14
5.2. SPRÅKSVÅRIGHETER OCH OLIKA BEHANDLING?.....	14
5.3. UTBILDNINGENS KVALITÉ.....	15
5.4. KURSDELTAGARENKÄTERNA SOM INSTRUMENT FÖR FRAMTIDA KVALITETSUTVECKLING. NÅGRA FÖRSLAG?.....	15
5.5. MARKNADSFÖRINGEN AV NORD.....	16
6. ELEVERNAS SYNPUNKTER ENLIGT GENOMFÖRDA INTERVJUER.....	17
6.1. UTBILDNINGENS KVALITÉ OCH BOENDEFÖRHÅLLANDEN.....	17
6.2. SKILLNADER BEROENDE PÅ NATIONALITET OCH INFORMATIONENS VÄGAR TILL NORD.	17
6.3. ELEVRÅDSARBETE OCH ÖVERTORNEÅ, AAVASAKSA OCH HEDENÅSET SOM BOSTADSORTER.....	18
7. SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER.....	19

1. Bakgrund

1.1. Uppdraget

Enligt beslut 2002-09-26 uppdrog näringsdepartementet åt Centrum för forskning och utbildning i samhällsvetenskap (CUFS) vid Luleå tekniska universitet, att göra en utvärdering av verksamheten vid Stiftelsen Utbildning Nordkalotten, nedan benämnd "Utbildning Nord." Verksamheten har utvärderats tidigare. Det gjordes i maj 1999 av IM-gruppen i Uppsala och i augusti 2000 av arbetsmarknadsstyrelsen.

Vårt utvärderingsuppdrag omfattade en analys av organisationens ändamålsenlighet i förhållande till kraven på verksamheten avseende såväl form som innehåll. I utredningen skulle ingå en beskrivning av hur utbildning Nord följt upp och genomfört de rekommendationer som följde av överenskommelsen för perioden 2000 –2002. Vidare ingick i uppdraget att redovisa antalet kursdeltagare per lärare fördelat per lärare i genomsnitt per utbildningsområde samt att redovisa lärarnas språkkunskaper i förhållande till elevernas behov. I uppdraget ingick även uppföljning av statistik med avseende på andelen studerande och arbetsplacering efter avslutad utbildning.

1.2. Arbetets uppläggning

Vi har granskat stiftelsens stadgar enligt lydelsen från och med den 1 juli 2001 och den överenskommelse mellan staterna rörande Stiftelsen Utbildning Nordkalotten som gäller för perioden 2000-2002. Vidare har vi tagit del av tidigare utredningsmaterial, interna dokument och av Nord's eget offentliga presentationsmaterial. Vi har även tagit del av köparnas dokument som varit av betydelse för utvärderingens genomförande. Såväl verksamhetsrelaterad statistik som elevernas utvärderingsrapporter har sammanställts och analyserats. Intervjuer har genomförts med verksamhetsledningen, med ansvariga för respektive utbildningsblock, med lärare och servicepersonal samt med elever. Vi har även talat med representanter för länsarbetsnämnden i Norrbotten samt företrädare för respektive lands arbetsförmedling.

Utvärderingen har genomförts av Nils-Gustav Lundgren och Staffan Johansson.

2. Organisation och stadgar.

2.1. Sammanfattande historik.

Utbildningen tillkom år 1970 för att främja arbetsmarknadsutbildningen i de tre samarbetande länderna Norge, Finland och Sverige. Den gick då under namnet "Nordkalottens AMU-Center". Verksamheten var nära knuten till det svenska utbildningssystemet med svenska skolöverstyrelsen som huvudman. År 1986 övergick man till AMU-gruppen vilket innebar att man blev egen myndighet med åtföljande ökat inflytande för den egna styrelsen.

Organisationsformen upplevdes emellertid som mindre lämplig eftersom man fortfarande var knuten till svensk förvaltningslagstiftning i en verksamhet vars inriktning byggde på samarbete mellan tre nationer. Från år 1991 ändrades därför organisationen till statlig stiftelse vilket gav den ökade flexibilitet som krävdes för att verksamheten skulle fungera väl i den multinationella miljö man verkade i. Styrelsen består till lika delar av representanter från de tre länderna där ordförandeskap i styrelsen och verkställande ledning skiftar mellan länderna vart fjärde år. För aktuell information hänvisas till hemsidan www.utbnord.se.

2.2. Gällande organisation och stadgar

Från verksamhetsledningens sida är man i huvudsak nöjd med den nuvarande organisationsformen. Styrelsearbetet fungerar bra och den verkställande ledningen anser att stiftelseformen medger den flexibilitet som den speciella verksamhetsinriktningen kräver. Det har emellertid spårats en viss osäkerhet beträffande stadgarnas innebörd hos någon av de befattningshavare vi intervjuat. I stadgarna punkt 3 framgår att ändamålet med verksamheten är att främja åtgärder som bidrar till att utveckla arbetsmarknaden och stärka det nordiska samarbetet. Målet ska uppnås genom att verksamheten drivs utan vinstsyfte. Regeln har skapat en viss oklarhet om hur eventuellt uppkomna vinstmedel kan komma att behandlas och man har uttryckt farhågor för att ägaren staten ska ingripa med konfiskering eller bidragsbegränsning om ackumulation av kapital uppstår.

Å andra sidan framgår i stadgarna att styrelsen äger rätt att fondera stiftelsens vinstmedel och att man inom stiftelsen äger rätt att bilda ett aktiebolag för att inom dess ram driva kommersiell verksamhet. Eftersom reglerna inte är uppenbart konsistenta efterlyser man på den här punkten en klarare skrivning som dels anger under vilka förutsättningar kapitalackumulation från den löpande verksamheten medges och dels i vilken utsträckning man tillåts ackumulera eventuellt upparbetade vinstmedel i en planerad bolagsbildning.

När man gör bedömning av organisationsformen måste man beakta den verksamhet som bedrivs men även ta hänsyn till kommande möjliga förändringar. Upptagningsområdet är ju numera inte begränsat till Nordkalotten. Man måste därför konkurrera om elever med alla utbildningsanordnare inom verksamhetsområdet, och nu är konkurrensen inte begränsad enbart till Nordkalotten. Nu gäller det att vara konkurrenskraftig bland de tre nationernas samtliga utbildningsanordnare. Man orienterar därför allt mer av verksamheten mot området utanför Nordkalotten i syfte att skaffa nya erfarenheter och samarbetspartners för att kunna tillhandahålla konkurrenskraftig utbildning.

Enligt vår uppfattning är den nuvarande organisationsformen väl anpassad för den verksamhet man bedriver. Det har inte heller uppstått några olägenheter i de internationella projekt man deltagit i. En viss osäkerhet kan emellertid uppstå beträffande stiftelsens status som finansiär i EU:s interregprojekt.

3. Det interna arbetet

Utbildningen bedrivs inom fyra block. Indelningen följer av ämnesinriktningen och för varje block ansvarar en utsedd gruppleddare. Blocken industri och hantverk har samma gruppleddare. Till stöd för utbildningen finns en grupp om 11 personer som svarar för den interna servicen och utbildning som går över blockgränserna. Därutöver finns en stab på tre personer som bistår verkställande direktören med marknadsförings- och kvalitetsarbetet samt med det internationella samarbetet. Under den innevarande perioden har personalen minskat med sju personer. Därav tre lärare och fyra personer med servicefunktioner.

Alla de aktörer vi intervjuat är nöjda med den blockindelning som man för närvarande tillämpar. När utbildningssituationen så påkallar är det möjligt att slussa elever mellan blocken för att de ska få den komplettering som behövs. Ofta handlar det då om elever från övriga block som måste komplettera sin datorkunskap vilket man kan göra inom blocket informationsteknik. Utbildningslokalerna finns på två områden, Övertorneå och Hedenäset på 17 kilometers avstånd från varandra. Det kan skapa vissa kommunikationsproblem men det berör dock inte eleverna i någon större omfattning. Utbildningsblocken är i sin helhet förlagda till någon av orterna.

Förutom utbildningen inom blocken ingår 80 lektionstimmar av gemensamma ämnen enligt förteckning nedan:

Introduktion	16 tim
Studieteknik	8 tim
Gruppsamverkan	12 tim
Projektinformation	4 tim
Arbetsmiljökunskap	4 tim
Agenda 21 (miljökunskap)	4 tim
Entreprenörskunskap	16 tim
Servicekunskap	4 tim
Nordkalottkunskap	8 tim
Kvalitetskunskap	4 tim

Härtill kommer ytterligare 8 timmars introduktionskurs inom varje ämnesområde. Dessa kurser har tidigare varit frivilliga men är nu obligatoriska för alla. Som senare kommer att framgå av elevernas synpunkter finns viss kritik mot delar av de gemensamma kurserna.

3.1. Anpassning till arbetsmarknadens behov.

För att marknadsanpassa utbildningen har man bildat en planeringsgrupp som består av skolans ledning samt arbetsmarknadens representanter. Här är arbetsmarknaden representerad av företagarnas branschorganisationer som kan delge sina synpunkter såväl på kursval som på kursernas innehåll. En annan aktör i planeringsgrupperna är de som närmast representerar köparintresset, dvs arbetsmarknadsmyndigheterna. De förfogar över prognoser som upprättas i respektive land gällande utvecklingen på arbetsmarknaden. Genom den kopplingen kan utbildningsanordnaren planera sin framtida utbildningsinriktning så effektivt som är möjligt inom ramen för prognosmakarnas möjligheter att överblicka utvecklingen. I de kontakter vi haft med arbetsmarknadsverkens representanter så har de uttryckt tillfredsställelse över samarbetsformen och man har ett intryck av att utbildning Nord varit lyhörda för de förslag till förändringar som framförts. De senaste aktuella förändringarna är att man återupptagit utbildningar för golvläggare och elektriker. Dessa har legat nere på grund av den sviktande

efterfrågan på byggarbetskraft men har nu återupptagits då prognoser pekar mot en ökad efterfrågan på arbetskraft inom dessa yrkesområden.

Inför framtiden planerar man att tillsammans med gymnasieskolan starta en undersköterskeutbildning. Arbetsmarknadsprognoserna pekar på att detta kommer att bli ett bristyrke på hela nordkalotten och främst då i glesbygden där åldersfördelningen visar stark övervikt för äldre personer.

Inom teknikområdet har man utvecklat en kurs ”teknik för kvinnor”. Den har emellertid inte ännu kommit igång på grund av allt för få sökanden. Man planerar därför att starta en utbildning för kvinnliga handledare för att på det sättet öka teknikutbildningarnas attraktion för kvinnor. En ny utbildning är träsnideri för kyrkor som man har startat i samarbete med ett företag som verkar inom detta område.

För att öka kursdeltagarnas konkurrenskraft på arbetsmarknaden har man ett samarbete med företagarorganisationerna där man nu fått möjlighet att utfärda gesällbrev inom olika yrken i Sverige och Finland. I några fall sker detta i samverkan med andra utbildningsanstalter. För den norska marknadens behov har man fått möjlighet att i samverkan med Breivika vidaregåendeskolet i Tromsø utfärda de Fagbrev som efterfrågas för många yrkesgrupper på den norska arbetsmarknaden. Inom datorutbildningarna är det vanligt förekommande att man efterfrågar certifikat för genomgångna kurser. Utbildning Nord har nu fått möjlighet att utfärda sådana.

Inom Europa pågår nu en tilltagande internationalisering av utbildningen och på det området har Nord en särpräglad och efterfrågad kompetens. Man har en för europeiska förhållanden mycket lång erfarenhet av internationellt utbildningssamarbete. Det har hittills gett ett försteg före övriga aktörer inom gränsöverskridande utbildningssamarbete och många utbildningsanordnare inom EU har sökt kontakt för att få ta del av vunna erfarenheter. Vartefter nya utbildningsanordnare nu i snabb takt etableras inom olika delar av Europa är kompetensförsprånget i avtagande och man måste nu aktivt arbeta för att bibehålla sin konkurrensfördel. Redan idag bedriver man ett antal samarbetsprojekt med övriga europeiska länder vilket närmare beskrivs under utbildningsförändringar i kapitel 4 nedan.

3.2. Utbildningens genomförande, beläggningsgrad, placeringsgrad och kostnader

Beläggningsgraden, dvs. den andel av Nords utbildningsplatser som varit besatta med studerande under åren 2000-2002 framgår nedan.

Utbildningsplatsernas beläggning vid Nord 2000-2002

	Finland	Norge	Sverige	Nord totalt
2000	98%	95%	79%	88%
2001	97%	90%	70%	81%
2002*	95%	102%	87%	92%

Avser perioden januari-september

Beläggningsgraderna ligger genomgående lägre för de svenska än för de norska respektive de finska utbildningsplatserna. Dock uppvisar de svenska talen en, jämfört med år 2000 och 2001, kraftig uppgång under loppet av år 2002.

Hur kursdeltagarna fördelats på antal och andel kursslut per utbildningsområde under år 2002, framgår av nedanstående sammanställning. Där framgår också hur antalet kursdeltagare fördelas på utbildningsområden under perioden januari-september 2002.

Antal kursslut år 2001 fördelade på utbildningsinriktning

	Hantverk	IT	Service/ Turism	Teknik /industri	Totalt
2001	80	151	70	65	366
Fördelning	21.8%	41.2%	19.1%	17.8%	100%

Antal utnyttjade kursplatser i september 2002 fördelade på utbildningsinriktning

	Hantverk	IT	Service/ Turism	Teknik/ industri	Totalt
2002	70	94	50	73	287
Fördelning	24.3%	32.8%	17.4%	25.4%	100%

Sammanställningen ger en bild av den förändring i utbildningsstruktur som nu pågår vid Nord. Andelen industri och hantverk ökar, medan IT och service/turism minskar. Störst minskning uppvisar IT-utbildningarna. Härav kan slutsatsen dras att Nord omstrukturerar sitt utbildningsutbud i linje med de signaler som idag kommer från de nordiska arbetsmarknaderna.

Under år 2001 hade man i genomsnitt 293 elever. Placeringsgraden, dvs. den andel som fick arbete, var för Finland 62 %, för Norge 69 % för Sverige 54 %. Siffrorna måste relateras till arbetsmarknadsläget. De norska deltagarna kan vid kursstart antas ha en generellt sett sämre position på arbetsmarknaden jämfört med övriga kursdeltagare, beroende på den låga arbetslösheten i Norge. Enligt de uppgifter vi fått har man från norsk sida varit tämligen generös med att bevilja utbildningsförlängning när eleverna så önskat och resultatet har blivit relativt hög andel arbetsplacering trots det ofta ogynnsamma utgångsläget.

För Finland har utgångsläget varit det omvända. Hög arbetslöshet och stark tilltro till utbildning Nords kurser har resulterat i en kö till Nords utbildningsplatser. Därigenom har man för finsk del möjlighet att ha relativt sett högt ställda kvalifikationskrav på de sökande. Samtidigt har man från finsk sida inte visat sig särskilt benägen att bevilja förlängd utbildning utöver det kontrakt man tecknat 6 veckor efter elevens ankomst. Att man har sämre utfall än Norge måste ses mot bakgrund av den finska arbetsmarknaden. För närvarande är den öppna arbetslösheten i Finland 10 %. I Ylitornio-området som är utbildning Nords lokalområde på finska sidan av gränsen, är arbetslösheten 16,5 % och för hela finska Lappland är den 18 % (uppgifter från Tero Hyttinen, Övertorneås arbetskraftsbyrå)

Sveriges situation beträffande elevernas utgångsläge vid utbildningens början och arbetsmarknadsläget ligger mellan Norges och Finlands. Trots detta är placeringsgraden den lägsta för de tre länderna. Enligt skolans personal är det en mycket hög andel arbetsplacering efter utbildningens slut för de kursdeltagare som kommit från mer avlägsna delar av riket. Sämsta utfallet gäller fortfarande för de lokalt rekryterade eleverna. De

uppskattningar som kan erhållas för år 2002 visar på en placeringsgrad om ca 50 procent. Då är att märka att Nord uppnår 100 procent placeringsgrad för elever som rekryterats från området söder om Dalälven och mellan 75-80 procent för Nordsverige i stort, norra Norrbotten och Tornedalen då undantagna (uppgifter från Roger Ylinenpää, länsarbetsnämnden i Luleå). En brist av betydelse i detta sammanhang är också att elever som övergår till egen verksamhet i okänd omfattning försvinner ur den svenska statistiken. En bearbetning av elevernas svar i kursdeltagarenkäterna visar att mellan 8 och 18 procent regelbundet anger att de avser att starta eget företag efter utbildningstiden. Det ska då jämföras med den andel som fått anställning inom yrket vilket varierar omkring 16 % vid kursavslutningen.

Sammanfattningsvis kan utifrån detta slutsatsen dras att placeringstalen förbättrats avsevärt jämfört med de som gällde vid IM-gruppens utvärdering år 1999 och som avsåg åren 1997 och 1998. Det gäller såväl för finsk, norsk som för svensk del (IM-gruppen, Rapport 1999:5 sid. 30ff).

Kostnaden per elev är ungefär i nivå med närmaste jämförbara konkurrent. Jämfört med till exempel universitetsutbildning ligger dock kostnadsnivån avsevärt högre. Det beror på att man arbetar med en helt annan lärartäthet än vad man gör i universitetsutbildning.

Under år 2001 hade man i genomsnitt 8,3 elever per lärare. Enligt gruppledarna har man nu kanske något fler elever per lärare men detta kan variera mellan kurser och mellan olika perioder. Enligt vad man uppgivit mellan 7 och 12 elever per lärare.

Det finns en tidigare uttalad målsättning att lärarna ska rekryteras från de olika länderna i proportion till ländernas andel av utbildningen. Fortfarande är det undervikt för norska lärare. För Sverige och Finland är den nationella hemvisten övervägande Sverige men i många fall har svensk personal finskt ursprung. Rörligheten över nationsgränsen har ju alltid varit hög i Tornedalen.

3.3. Elevsocial verksamhet

Till den elevsociala verksamheten hör att man organiserar boendet för eleverna. Totalt har man 200 bäddplatser till sitt förfogande. Det finns såväl lägenheter som studentrum i lokaler för gemensamt boende i mer eller mindre nära anslutning till utbildningslokalerna i Övertorneå och Hedenäset samt i Aavasaksa på Finska sidan.

För eleverna ordnas olika fritidsaktiviteter. Alla elever har samma tillgång till fritidsaktiviteter som övriga orsbor. Där finns i Övertorneå sporthall, simhall, bibliotek, ridstall, skidspår och slalombacke. Skolan har egna tider bokade för sina elever. I omgivningen finns även tillgång till jaktmarker och fiskevatten där skolans elever har samma tillträde som övriga medborgare. Ortens studieförbund tillhandahåller ett kursutbud för skolans elever.

Förutom dessa allmänna fritidsaktiviteter ordnar skolan dessutom ibland grillkvällar och ibland ordnar man gemensamma bussresor till speciella arrangemang på andra orter. Man har två båtar som står till elevernas förfogande och man har cyklar, skidor och sparkar för utlåning. I lokalerna finns bastu, pingisbord och två biljardbord. När eleverna kommit med egna aktivitetsförslag har man försökt ordna sådana så långt man kunnat sträcka sig inom rimliga kostnader. Ett sådant aktuellt exempel är att man nu startar utbildning för

jägarexamen. Kursavgiften per deltagare är ca 800 kronor varav utbildning Nordbetalar 600 kronor och kursdeltagarna 200 kronor vardera.

4. Uppföljning av rekommendationer.

I den senaste översynen av utbildning Nord's verksamhet (arbetsmarknadsstyrelsen 2000-08-15 med diarienummer Pro 00-5478-09) utfärdades ett antal rekommendationer och förslag till förändringar. Nedan följer en sammanställning av förslagen och en beskrivning av de åtgärder som utbildning Nord vidtagit. Dessa rekommendationer var;

- Upptagningsområdet bör breddas till att omfatta hela Sverige.
- Metoder för uppföljning av vad som händer med kursdeltagarna efter utbildningen måste säkerställas.
- Marknadsföringen av stiftelsens kursutbud måste intensifieras både internt inom arbetsmarknadsverket och externt gentemot sökande och arbetsgivare.
- Ams centralt ska vara köpare och finansör av utbildningarna. Platserna ska kostnadsfritt ställas till arbetsförmedlingarnas disposition.
- Utbildning Nord är lämpat för att bedriva försöksverksamhet inom utbildningsområdet.
- Utbildning Nord bör söka nya målgrupper och områden. Speciellt då glesbygd utanför Nordkalotten, arbetsökande med icke-nordisk härkomst, kvinnor samt arbetsökande med behov av miljöombyte. Entreprenörskunskap bör inlemmas i utbildningen och eventuellt utgöra ett självständigt utbildningsblock.

Upptagningsområdet måste breddas till att omfatta hela Sverige

Detta har genomförts och det gäller inte bara Sverige. Sedan några år tillbaka är även hela Finland upptagningsområde. Detta kommer att genomföras även i Norge från och med år 2003.

Metoder för uppföljning av vad som händer med kursdeltagarna efter utbildningen måste säkerställas.

Man har i samverkan med arbetsförmedlingarna tagit fram ett systematiskt uppföljningssystem och detta ingår i utbildningens kvalitetssäkringssystem enligt kvalitetssäkringscertifikat SS-EN ISO 9000 vilket gäller från den 28 augusti 2000. Förutom uppföljningen efter avslutad utbildning gör man inom ramen för nuvarande kvalitetssäkringssystem, SS-EN ISO 9001 löpande utvärdering av verksamheten under pågående verksamhet. För elevernas vidkommande har det inneburit att man tre gånger per år anonymt besvarar en enkät som gäller utbildningens kvalitet i vid bemärkelse. Den sammanställs och analyseras därefter av de utbildningsansvariga. De erfarenheter man gjort är goda och den årliga certifieringskostnaden har man vunnit tillbaka genom de förbättringar i rutiner som följt av systemet. Det fungerar även som marknadsföringsinstrument eftersom kvalitetssäkringscertifikatet innebär en viss kvalitetsgaranti. Förutom den interna kvalitetsgranskningen gör dessutom arbetsmarknadsverket i Sverige en nationell kvalitetsuppföljning av de utbildningar man finansierar. I denna ingår två årliga enkäter till kursdeltagarna.

När det gäller den konkreta uppföljningen av vad som hänt eleverna efter avslutad utbildning har man inte längre något eget uppföljningssystem. De respektive ländernas arbetsmarknadsmyndigheter gör sådan uppföljning och de mätningar som Nord tidigare gjorde kom nästan alltid till andra resultat än vad arbetsmarknadsmyndigheterna gjorde. Anledningen var att man klassade utbildningar på olika sätt och att arbetsmarknadsstatistiken inte fångade upp elever som startat egen rörelse eller tagit anställning utanför de nordiska länderna. Eftersom man inte kom till samma slutsatser och utbildning Nord upplevde att man ständigt måste argumentera för sin redovisning så upphört man i stället med den egna uppföljningen och grundar nu sin egen information på de uppgifter man får från arbetsmarknadsmyndigheterna.

Marknadsföring av stiftelsens kursutbud måste intensifieras både internt inom arbetsmarknadsverket och externt gentemot sökande och arbetsgivare.

Den officiella resultaträkningen lämnar ingen information om åtgärder på den här detaljnivån. Enligt den marknadsansvarige ligger medelsanvändning för marknadsföring på 1,1 miljon kronor per år. Härtill kommer en punktsats år 2002 på 105 tusen kronor som användes för riktad marknadsföring mot arbetsförmedlingarna. Till detta kommer marknadsföringsbudget på 50 000 kronor per utbildningsblock, totalt 200 000.

Styrelsen och den verkställande ledningen förfogar över medel som till stor del används för marknadsföring och Vd beräknar att av hans arbetstid åtgår ungefär 2 månader för marknadsföringsinsatser. Marknadsföringen mot arbetsförmedlingarna är central eftersom huvuddelen av de elever man har anvisas från af. Marknadsansvarige och verkställande direktören gjorde under år 2001 och 2002 en rundresa till arbetsförmedlingar runt om i Sverige. De besökte alla länsarbetsnämnder och i stort sett samtliga arbetsförmedlingar med undantag för Småland. Urvalet av förmedlingar har gjorts på så sätt att man prioriterat områden med ett näringsliv som till sin struktur sammanfaller med utbildning Nords utbildningsutbud. Man har även besökt arbetsförmedlingar i den norska delen av upptagningsområdet och i Finland har man besökt alla svenskspråkiga arbetsförmedlingar. Förutom de personliga besöken har man dessutom gjort en videotape om verksamheten som delats ut till arbetsförmedlingskontoren.

Förutom besöken hos arbetsförmedlingarna har man fått arbetsförmedlingarna själva att förlägga konferenser hos utbildning Nord och detta har ofta resulterat i tydligt mätbara effekter i elevtillströmningen. De presumtiva eleverna inviteras till besök och så mycket som 80 % av de tillresta eleverna har valt att påbörja en utbildning vid Nord. Förutom den egna marknadsföringsinsatsen har de hos utbildning Nord stationerade arbetsförmedlarna ständiga kontakter med sina kollegor i respektive länder. De har då ofta anledning att beskriva och förklara den verksamhet som bedrivs.

Marknadsföringen gentemot allmänheten har skett via annonser i riksmidia. Man har även kontinuerlig deltagit i mässor där eleverna visar upp sina produkter och färdigheter för allmänheten. Man har även i mindre utsträckning gjort reklamslag i lokalradioprogram.

Efter den senaste utvärderingen i augusti 2000 har tillkommit ett nytt inslag i marknadsföringen. Det är en egen hemsida som startade i mars 2001 och där man presenterar utbildning Nords verksamhet på nätet. Hemsidan kan nås direkt via söksystemen och även via länkning från AMS hemsida. Man kommer inom en snar framtid även att nå den via länkning från norska och finska arbetsmarknadsverkens hemsidor.

Från det att man startade mätningar i mars 2001 fram till årsskiftet 2001/2002 hade hemsidan besökts av 2 138 svenskar 572 Norrmän och 900 finländare. Frekvensen besökare ökar. Under de första 9 månaderna av innevarande år har hemsidan haft 9 021 besök från Sverige, 2 240 från Norge och 2 301 från Finland. Från den 1 februari i år har hemsidan även haft 442 engelska besökare.

En betungande del av marknadsföringen består i att man besvarar telefonsamtal från presumtiva elever vilka inte alltid ställer särskilt kvalificerade frågor till skolans personal. För att frigöra personalresurserna för andra ändamål köpte man under en period informationstjänster från ett call-centerföretag. Det pågick under tiden november 2001 till och med september 2002. Personalen vid det aktuella call-centerföretaget var utbildad att ge viss basinformation, men när det gällde mer komplicerade frågeställningar så slussades den informationssökande vidare till någon av utbildning Nord's personal. Enligt den informationsansvarige fungerade detta mycket väl men verksamheten upphörde i september 2002 på grund av att call-centerföretaget då lade ner sin verksamhet. Man har för avsikt att förnya detta arrangemang när tillfälle ges.

Ams centralt ska vara köpare och finansiär av utbildningarna. Platserna ska kostnadsfritt ställas till arbetsförmedlingarnas disposition.

Ams är köpare och verksamheten administreras av länsarbetsnämnden i Norrbottens län. Utbildningsplatserna disponeras fritt av arbetsförmedlingarna. År 2000 disponerade Sverige 140 platser, Finland 50 platser och Norge 100 platser. Därefter har Finland utökat till 60 platser år 2001 och därefter ytterligare utökning till 70 platser 2002. Norge hade under 2001 gått ner till 70 platser men Sverige nyttjade 170 platser varför det totala platsantalet blev 300. Under innevarande år har Finland och Norge 70 platser vardera och Sverige förfogar därför över 160 platser. Från och med år 2003 har Finland utökat med ytterligare 15 platser till 85.

Utbildning Nord är lämpat för att bedriva försöksverksamhet inom utbildningsområdet.

En av de åtgärder man vidtagit är att man har tagit fram kortkurser som riktats mot bestämda målgrupper. Ett sådant exempel är bartenderutbildning som bedrivits via interaktiv teknik gentemot finska restaurangnäringen. Distansundervisning har även bedrivits inom sektorn storhushåll och informationsteknik då utbildningsinsatserna varit riktade mot Sverige. En annan förändring är att man numera infört helt individualiserad undervisning med intag varannan vecka. Den fungerar så att den elev som kommer till skolan får en sex veckors introduktion. Därefter går man igenom elevens behov och önskemål. I samråd med eleven och tillsammans med anvisande arbetsförmedlare upprättar läraren ett utbildningsprogram som är speciellt anpassat för just den elevens behov och planen fungerar som ett kontrakt där utbildningsanordnaren förbinder sig att tillhandahålla den överenskomna utbildningen. Eleven förbinder sig att följa utbildningen och arbetsförmedlingen förbinder sig att betala.

Ett nytt inslag är som tidigare nämnts samarbete med övriga utbildningsarrangörer i Europa. Nord har hittills haft ett antal samarbetsprojekt och enbart sektorn service-turism har hittills haft 13 projekt inom Leonardoprogrammet. Dessutom har man inom Sokratesprogrammet bedrivit projekt inom Grundtvig 2 och Comenius. Avsikten med den ökade internationaliseringen har varit att bredda såväl lärarnas som elevernas kunskaper och erfarenheter. Lärarna har härigenom fått möjlighet att stifta bekantskap med nya miljöer och yrkeskunskaper. Eleverna har fått delar av sin utbildning förlagd utom Norden och man har även fått tillfälle till vidgad internationell yrkespraktik. Erfarenheterna hittills har varit goda och av de elever från service och turistprogrammet som deltagit i den internationella utbildningen har arbetsplaceringen hittills varit 100 %.

För att stärka hantverksutbildningen och lyfta fram utbildning Nord som ett centrum för hantverksskunnandet i Norden har man startat ett projekt som kallas ”Meeting of masters.” Man har under en vecka samlat mästare från olika länder med olika inriktningar. Eleverna får tävla med sina arbeten vilka bedöms av mästarerna. Mästarerna ska också visa upp sina färdigheter och hålla seminarier inom sina fackområden. Hantverksveckan bidrar till att inspirera hantverkseleverna men den är också ett viktigt medel för att marknadsföra utbildning Nord som kvalificerat hantverkscentrum.

Utbildning Nord bör söka sig till nya målgrupper/områden. Speciellt då glesbygd utanför Nordkalotten, arbetsökande med icke nordisk härkomst, kvinnor samt arbetsökande med behov av miljöombyte. Entreprenörskunskap bör inlemmas i utbildningen och eventuellt utgöra ett självständigt utbildningsblock.

På grund av den gällande rekryteringsordningen till utbildningsplatserna, anvisning via arbetsförmedlingarna, har utbildning Nord inte möjlighet att direkt påverka elevurvalet. Man kan däremot indirekt påverka utfallet genom utformning av utbildningarna och genom utbildningsmetoderna. Genom ökad användning av distansöverbyggande teknik har man bättre möjligheter att nå studenter som av olika anledningar är alltför hemortsbundna för att kunna delta i traditionell undervisning. På så sätt når man framförallt kvinnor som av familjescäl anser sig ha svårt att lämna hemmet. Den metoden har bara använts i mindre utsträckning och det har då varit utbildning inom blocket service och turism. I de fall den hittills har använts så har den träffat just målgruppen kvinnor i glesbygd. Vad gäller övriga grupper, glesbygdsbor från Norden utanför Nordkalotten, så kan man knappast påverka urvalet på annat sätt en genom utökad användning av distansöverbyggande teknik och riktade marknadsföringsinsatser mot arbetsförmedlingar på glesbygd. Man har heller inte någon uppfattning om hur stor andel av eleverna som kommer från glesbygdsområden.

Andelen elever med utomnordisk bakgrund har på senare tid ökat. Exakta antalet finns inte statistiskt belagt eftersom människor inte registreras utifrån etnisk tillhörighet. Med den kännedom som gruppledarna har om eleverna finns uppfattningen att andelen i ett utbildningsblock bara uppgår till ca 1 %. I andra utbildningsblock är den högre. Möjligen kan den på vissa utbildningar uppgå till ca 10 %. Det är då fråga om en påtaglig ökning under senare år. Anledningen är inte att man vidtagit några speciella rekryteringsåtgärder mot den här gruppen utan det hänger samman med det vidgade upptagningsområdet. Så gott som samtliga elever med utomnordisk bakgrund kommer från södra delarna av Sverige och Finland. Iakttagelsen bekräftas av att andelen norska elever med utomnordisk bakgrund fortfarande är mycket litet, då Norge är det enda land som fortfarande har sitt upptagningsområde begränsat till sin nordligaste landsända.

Den finska arbetsmarknadsmyndigheten ser utbildning Nord som en bra ingång när man vill anpassa ryska och baltiska invandras utbildning till de krav som gäller på den nordiska arbetsmarknaden.

När det gäller kunskaper i näringsverksamhet/entreprenörskap har såväl utbildande som administrativ personal ägnat två studiedagar åt internutbildning i entreprenörskap. Dessutom ger man en introduktionskurs i ämnet för alla elever. I hantverksblocket har infogats kursmoment som behandlar kalkylering, prissättning och marknadsbedömning. Inom utbildningsblocket informationsteknik har man inget inslag av entreprenörsutbildning men inom Service-Turism är det en integrerad del av utbildningen.

5. Utbildning Nord i ljuset av kursdeltagarenkäterna

5.1. Att utbilda för kursdeltagare från tre nationer

Då stiftelsen Utbildning Nord har kursdeltagare från tre nationer ställs givetvis speciella krav på lärarnas språkkunskaper, liksom på att läromedel av olika slag i tillräcklig grad finns till hands på finska, norska och svenska. Speciellt beträffande finskans ställning kan förmodas att svårigheter kan uppstå i förhållande till svenskan och norskan. Det finns även anledning att befara en risk att kursdeltagare från Finland och Norge kan uppleva sig som, på ett eller annat sätt, efter- eller tillbakasatta. Dels för att utbildningsorten ligger i Sverige, dels till följd av att drygt hälften av de 300 platserna vanligen besatts av svenskar och till följd av att många lärare också är svenskar.

För att belysa detta har intervjuer genomförts med ledningspersonal, gruppleddare och ett urval kursdeltagare från de olika länderna. Därtill har en speciell bearbetning gjorts av de kursdeltagarenkäter som genomförts sedan februari år 2000. Dessa kursdeltagarenkäter genomförs tre gånger per år och kommer därigenom att innehålla ca 550 svar årligen.

5.2. Språksvårigheter och olika behandling?

Av bearbetningen av kursdeltagarenkäterna framgår att främst finska kursdeltagare upplever språksvårigheter, såväl vid undervisningen som beträffande läromedel av olika slag. Med ledning av två avslutande frågor i de tre senaste årens kursdeltagarenkäter kan följande sägas. På frågan om vad som varit *Det sämsta med Nord*, samt vilka *Övriga synpunkter och kommentarer* man vill lämna, så framför mellan 16 och 20 kursdeltagare regelbundet att undervisning eller läromedel på finska saknats alternativt hållit för låg kvalitet. Vid en jämförelse över tid, dvs. från januari år 2000 till och med september år 2002 förefaller dock denna kritik att minska, i såväl frekvens som i ”intensitet” (ytterst osäkert och subjektivt mätt genom ”styrkan” i ordvalen). Samtidigt kan en annan iakttagelse göras, nämligen att norska och svenska kursdeltagare framför kritik mot att finskan intagit en så framträdande plats att den egna utbildningen upplevts som på ett eller annat sätt ”störd”. Här handlar det för normmännens del om 6-12 ”klagomål” per år mellan 2000 och 2002 och för svenskarnas del om en ökning från inga klagomål alls år 2000 till 5 respektive 7 under åren 2001 och 2002.

Mot bakgrund av att enkäterna omfattar nära 600 svar årligen ger dessa observationer en bild av att språkproblemen vid utbildning Nord är av en måttlig, för att inte säga mycket liten, omfattning. Att de finska klagomålen tycks avta samtidigt som de norska och svenska något växer tyder snarast på att utbildning Nord åtgärdat delar av den finska kritiken, men med den förmodligen oundvikliga följderna, att ett fåtal men ökande antal svenskar och normmän börjat uppfatta finskans plats som ”störande”.

Mycket få kursdeltagare upplever sig som sämre behandlade eller bemötta på grund av sin nationalitet. Endast 3, 8 respektive 4 enkätsvar anger detta som en problematisk upplevelse under åren 2000-2002.

Utifrån kursdeltagarenkäterna kan man dock dra en annan och måhända betydligt viktigare slutsats om studie- och boendemiljön vid utbildning Nord. Det antal som framhåller sociala problem som alkohol- eller annat drogmissbruk, störd nattsömn, störd studiero och dåligt uppförande kursdeltagare emellan har ökat från 13 år 2000 till 23 år 2001 och 26 år 2002 (av årligen ca 550 enkätsvar). Kursdeltagare som framfört denna kritik menar bland annat att

”andra regler” och ”toleransgränser” tycks tillämpas för norska kursdeltagare. Även om dessa drygt 20 kritiska och missnöjda, men vanligen i upprörda och starka ordalag framförda, påpekandena utgör en liten del av mellan 500 och 600 årligen avlämnade enkätsvar, kan problemen vara av en natur att de kräver noggrann och kontinuerlig uppmärksamhet från stiftelsens ledning. Denna slutsats kan kanske ytterligare motiveras av att antalet norska kursdeltagare planeras öka och att hela nationerna i allt högre grad blir upptagningsområde. Den nationella antagningen kan öka inslaget av kursdeltagare som, av mer eller mindre uttalat sociala skäl, erbjuds en utbildning vid Nord och för att härigenom bland annat få möjlighet och hjälp att bryta en socialt svår situation på sin ursprungliga bostadsort.

5.3. Utbildningens kvalitet

Den ovan redovisade bilden av Utbildning Nord har i hög grad fokuserat på olika typer av problem som främst har att göra med studiesocial- och boendemiljö. När det gäller kursdeltagarnas syn på utbildningens kvalitet är den generella bilden ljus utifrån kursdeltagarenkäterna. Utbildningens innehåll, dess sätt att bedrivas, lärarnas prestationer och hur kursdeltagarna uppfattning om nyttan av utbildningen vid dess avslutning för fortsatt yrkesverksamhet betygsätts nästan genomgående som bra eller mycket bra. Svaren kan graderas från 1 till 4 och medelvärdena ligger genomgående på värden omkring 2.9 till 3.4. Att märka är att dessa ”medelbetyg” för de flesta frågorna visar en, om än svagt, uppåtgående tendens.

5.4. Kursdeltagarenkäterna som instrument för framtida kvalitetsutveckling. Några förslag

Stiftelsen utbildning Nord genomför alltså sedan år 2000 kursdeltagarenkäter tre gånger årligen. Det innebär att stiftelsen med korta mellanrum fortlöpande söker avläsa de studerandes bild av hur boendet i Övertorneå, Aavasaksa och Hedenäset och hur utbildning vid Nord uppfattas. Dessa enkäter avläser också vilken förhandsinformation kursdeltagarna fått om Nord och hur denna förhandsinformation står sig i förhållande till egna erfarenheter, hur utbildningen fortskrider, läromedlens utformning och relevans, lärarnas prestationer, mat- och boendeförhållanden och hur man värderar utbildningen när dess avslutning nalkas. Därtill kommer frågor om hur den närmaste framtiden efter utbildningens avslutning ter sig för kursdeltagarna. Dessa upprepade enkäter utgör ett ambitiöst försök att i många dimensioner avläsa kvalitén på ”produktionen”, dvs. av utbildningens ”kvalité” (i vid mening uppfattad), vid stiftelsen Nord. Frågornas utformning är väl valda och stor försiktighet bör iakttagas vid förändringar i dessa, då jämförelser över tid då försvåras.

Några förslag till utveckling av detta kvalitetsinstrument kan dock göras. Ett är att tillfoga en fråga om den svarandes kön och ålder. En sådan komplettering kan tillföra viktig information, vid sidan av de uppgifter som idag inhämtas om kursdeltagarnas andra individuella attribut, dvs. utbildningsinriktning och nationalitet. En sådan vidareutveckling kan öppna väg för ett mer träffsäkert, och effektivt nyttjande av detta instrument för kvalitetssäkring. Vart tredje eller vart femte år kan förslagsvis en mer sofistikerad, dvs. multivariat analys genomföras. För Nords utveckling på längre sikt kan sannolikt viktig information då utvinnas. En möjlighet kan exemplifieras på följande sätt; Hur stor är (en signifikant säkerställd) sannolikhet för att en kursdeltagare xxx (exempelvis kvinnlig norsk kursdeltagare på utbildningsprogram yyy) upplever sitt mottagande vid Nord, dvs. den introducerande informationen, som ”tillräcklig”? Ett annat exempel kan vara; Vilka kursdeltagare (med vissa definierade attribut) anser att lärarna förmått skapa ett så gott samarbetsklimat att det motiverar att självklart rekommendera Nord till bekanta?

5.5. Marknadsföringen av Nord

Av kursdeltagarenkäterna framgår att de som anger ”arbetsförmedling” som den första källan till information om utbildningen vid Nord har ökat från knappt 40 procent i början av år 2000 till över 50 procent i september 2002. Samtidigt har den andel som anger ”släkt och vänner” minskat från knappt 30 procent år 2000 till ca 20 procent under 2002. Den andel som anger information direkt från Nord (anställda och broschyrer) rör sig fortlöpande om ett fåtal procent. Samtidigt har ”direktinformation” från Nord hemsida växt i betydelse och omfattar ca 10 procent under 2002.

Sannolikt återspeglar dessa förändringar till betydande del effekter av det nationella upptagningsområde som nu gäller för finsk och svensk del och området till Sör-Tröndelag för norsk del. Nords marknadsföring måste då handla om information till främst arbetsförmedlingskontorens anställda. Den ökande andel som anger ”arbetsförmedlingen” som förstahandskälla till information om Nord har sannolikt denna förklaring, samtidigt som lokalmiljöns betydelse minskar. Betydelsen av ”släkt och vänner” som första informationskälla minskar nämligen påtagligt i betydelse i enkätsvaren.

För att ytterligare pröva och kontrollera slutsatser baserade på kursdeltagarenkäterna har en intervju genomförts med ett urval, dvs. 18, kursdeltagare från de tre länderna och som även representerar Nords olika utbildningsinriktningar

6. Elevernas synpunkter enligt genomförda intervjuer

6.1. Utbildningens kvalitet och boendeförhållanden

Generellt innebar intervjuerna att den bild kursdeltagarenkäterna gett förstärktes, men också i viss mån nyanserades. Att den andel elever som förbehållslöst är beredda att rekommendera Utbildning Nord till andra sjunker, inte har med utbildningens kvalitet att göra, utan med å ena sidan förekomsten av vissa sociala problem, och å andra sidan med Övertorneå och Hedenäset som boendeorter, verifierades med stor tydlighet vid intervjuerna. Beträffande problemen med droger och störande beteende, då främst i samband med helger, efterlystes tydligare, mer effektiva och tidigt fungerande sanktionsmekanismer. I vissa fall har elever, både via genomförda intervjuer, men också i kursdeltagarenkäterna, påtalat att boendemiljön under inga förhållanden får uppfattas och/eller upplevas som otrygg annat än under mycket kort tid. Av intervjuerna med kursdeltagarna framgick också en samstämd och förefaller det utbredd kritik mot några av de gemensamma ämnena. I första hand nämndes Entreprenörskunskapen, Agenda 21/miljökunskapen och, i någon mån, Nordkalottkunskapen. Dessa gemensamma och obligatoriska kursinslag förefaller mot denna bakgrund vara i behov av utveckling och förnyelse. Detta gäller såväl form som innehåll. Ett förslag som framfördes av kursdeltagare var att Entreprenörskunskapen kunde göras frivillig, komma relativt långt in i utbildningen men då ges ett kvalitativt bättre innehåll och utökas i volym och ta sikte på företagande efter utbildningstiden på ett mer handfast och konkret sätt.

6.2. Skillnader beroende på nationalitet och informations vägar till Nord

När det gäller problem med de tre språkens användning i utbildningen verifierades de slutsatser som ovan presenterats med hjälp av kursdeltagarenkäterna. I någon mån framkom kritik mot bristen på läromedel i finska, men också på norska. I det senare fallet berördes främst behovet av läromedel som behandlar specifik norsk fackterminologi. Ett förslag som också framfördes var att möjligheter till studier i svenska språket i om än mindre omfattning, skulle kunna ges på skoltid, liksom att norska språkkunskaper, med relativt små insatser men med troligen stort värde för eleverna, kunde förbättras hos lärarna.

Förståelse visades för att skillnader i nationella regler medför olikheter i villkor beroende på från vilket land kursdeltagare kommer. Dock ifrågasattes till exempel förekommande skillnader i examinationsregler eller att olika boendekostnad de facto kan komma att gälla för identiska bostäder beroende på nationalitet. Sådana skillnader kan ur elevernas synpunkt, om de blir för stora, uppfattas som så orättvisa att studiemiljö och boendetrivsel kan riskera att påverkas negativt.

Kursdeltagarenkäternas bild av hur informationen om Nord's utbildningsmöjligheter kommit till kursdeltagarnas kännedom verifierades i allt väsentligt genom intervjuerna. Arbetsförmedlingsinformationen har varit mycket viktig samt att Webbsidan varit av betydelse för de kursdeltagare som kom från "söderut" liggande delar av Finland och Sverige. Dock framhöll några norska kursdeltagare att i just deras fall hade norska arbetsförmedlingar helt saknat information om Nord.

6.3. Elevrådsarbete och Övertorneå, Aavasaksa och Hedenäset som bostadsorter

Med stor kraft framfördes vikten av att förbättra, utöka och framförallt höja tillgängligheten till existerande, fritidsaktiviteter. Här efterlystes bland annat ett större engagemang från de två direkt berörda kommunerna, Övertorneå och Ylitornio i samband med till exempel introduktionen av nya kursdeltagare. Ett annat problem som påtalades var att det ständiga flödet av kursdeltagare (följden av en individualiserad utbildning) medför svårigheter att uppnå kontinuitet och stabilitet i elevrådsarbetet. Mot denna bakgrund menade kursdeltagarna att elevrådsarbetet inte uteslutande kunde förväntas ske på rent ideell basis, utan till någon del skulle kunna ske på utbildningstid. Detta för att elevernas egna initiativ på ett uthålligt sätt ska vara den huvudsakliga utgångspunkten och basen för urval och organiseringen av fritidsaktiviteterna. Elevrådsarbetets formella organisering, stadgar och arbetsrutiner, behöver uppenbarligen ses över och förnyas. Ett visst initiativ och engagemang från Stiftelsen Nord torde vara nödvändig för att detta snabbt ska komma till stånd.

7. Slutsatser och rekommendationer

En viss tveksamhet tycks råda beträffande möjligheten att ackumulera vinstmedel och självständigt förfoga över dessa. Detta är inte bra eftersom den inställningen riskerar att underminera personalens kostnadsmedvetande och motverkar den strävan till marknadsanpassning som i övrigt genomsyrar hela verksamheten. På den här punkten bör ägarna klargöra sin ståndpunkt.

Den generella kritik som riktas mot de gemensamma ämnena grundas i stor utsträckning på att de upplevs som en ”tvångskommendering” som lätt blir störande inslag i den huvudsakliga utbildningen. Eftersom man nu valt att lägga in dessa obligatoriska inslag är det viktigt att all personal aktivt medverkar till att stödja de obligatoriska ämnena. Gör en översyn av innehållet i kurserna. Framförallt bör entreprenörutbildningen innehålla mer handfasta moment av företagarinformation. Elevernas förslag att göra Entreprenörskunskapen frivillig, lägga den senare i utbildningen och ge den ett kvalitativt bättre och kvantitativt utvidgat innehåll kan vara värt att överväga.

Ett annat elevförslag värt att begrunda är att dra ner utbildningstiden per dag och/eller variera utbildningsinslagen mer. Det är inte möjligt för eleven att med behållning ta del av 8 timmars föreläsning per dag.

Förstärk och förbättra elevrådets arbetsmöjligheter. Med ett bättre fungerande elevråd kan betydligt mer av elevsociala ärenden läggas på detta.

Alla lärare bör öka sina kunskaper i norska språket. Man bör ha kännedom om de norska fackuttryck som förekommer inom respektive lärarens ämnesområde.

Språkproblemen förefaller av den gjorda granskningen att vara av relativt liten omfattning vid Nord. Dock finns vissa fortsatta problem med finskan inom något av utbildningsområdena. Om inte detta kan lösas genom att anställa finskspråkig personal bör problemet lösas med en mer effektiv samverkan mellan lärare.

Elevenkäterna bör utformas så att man ta fram mer precis information. Här fordras dock en grannlaga balansgång mellan elevens önskemål att förbli anonyma och skolans behov av förfinad information.